

ԴՐՈՇԿԿ

„ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈՒԱԿ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ“ ՕՐԳԱՆ

Ա Պ Ս Տ Ա Մ Բ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Կ. Պ Ո Ւ Ս Ո Ւ Մ

Ա Ր Ի Ի Ն Ա Հ Ե Ղ Կ Ո Ւ Ի Ի Ն Ե Բ

Ս Ե Փ Ա Կ Ա Ն Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Բ Ն Ե Բ

(Մ Օ Փ Ի Բ Յ Ի Ն Ղ Ր Ա Յ Ո Ղ)

31/19 օգոս. 96 թ.

Ապստամբութիւն է Պոլսում: Դաշնակցականները գրաւել են Օսմանեան բանկը, կոտորելով զինուորներին և պահապաններին: Սպառնացել են օդը բարձրացնել բանկը, եթէ դեսպանները բաւարարութիւն չտան հայերի պահանջներին: Երկար բանակցութիւններից յետոյ ուսաց դեսպանատունը խոստացել է կատարել կոմիտէի պահանջած կէտերը, ինչպէս և բանկի մէջ գանձույների ապահովութիւնը: Խուսափելով զինուորի և եկեղ բանկից և զէնքը պահպանելով մտել է անգլիական նաւը:

Քաղաքի զանազան մասերում դաշնակցական միւս խմբերը դիմադրել են զինուորների ու խուժանի յարձակման: Բազմաթիւ տաճիկներ են կոտորուել: Տաճիկները յարձակուել են անպաշտպան թաղերի վրայ և սոսկալի կոտորած արել:

Դրութիւնը սոսկալի է:

1/20 սեպտեմ. 96 թ.

Ձինուորները և խուժանը շարունակում են կոտորածը: Մերոնք դիմադրում են ուռւներով:

Դաշնակցական Վեդրոնական կոմիտէն սպառնացել է թափել իր ամբողջ ուժը, եթէ անգլիաների կոտորածը շարունակուի: Դեսպանները խստիւ են միջամտել և կառավարութիւնը խիստ միջոցներ է ձեռք առել Մանրամանութիւնները նամակով:

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈՒԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Կ. ՊՈՒՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՕՄԻՏԵՒ

Ա. ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ Ը

Մենք անգուլ թողաքեցինք Եւրոպային թիւրք բռնապետութեան դէմ, բայց մեր բողոքները, որ օրինական էին, սխառեմարար մերժուեցան:

Սուլթան-Համիտ արիւնահեղ վրէժխնդրութեամբ պատասխանեց մեզ:

Տեսաւ Եւրոպան այս ահուկի ոճիրը և լռեց:

Ո՛չ միայն դահիճի ձեռքը չընկնեց, այլ և մեզ լսարարար համակերպութեան հարկադրեց:

Մեզ նախատեսցին՝ մեր մարդկային իրաւունքը զանալով մեզ, և մեր աղգային պատիւը ցմահ խոցեցին՝ մեր արեան մէջ մեր բողոքի ձայնը խեղդել ջանալով:

Մեր արիւնով սրբազործուած մեր պահանջներուն կուրայ հիմա միանալու և սրբազան վրէժի սեւուուն գազափարը, որ սե ուրուականի պէս արձանացած է մեր աչքերուն առջև:

«Իրաւունքը զօրաւորինն է» ըսաւ մեզի Եւրոպան՝ իր մահառիթ անտարբերութեամբ, և մենք, տկարներս, մարդկային իրաւունքների զօրուածներս, հարկադրուած ենք գիտութեանը դիմելու՝ որոնելով ամեն միջոց-փրշրելու համար սուլթանի գարշելի լուծը. ա՛լ չենք կրնար հանգուրժել:

Դիւանագիտական խաղերու ժամանակն ա՛լ անցած է:

Մեր հարիւր-հազար նահատակներուն թափած արիւնը մեզի իրաւունք կուտայ ազատութիւն պահանջելու:

Մեր թշնամիներուն տարածած բոլոր նենգամիտ զրոյցներուն հակառակ՝ մենք խնդրած ենք և հիմա ալ կը խնդրենք միմիայն անհրաժեշտը, այսինքն՝

1. Նշանակել ծագումով և աղգութեամբ Եւրոպացի բարձրագոյն կոմիտար մը՝ Հայաստանի համար, ընտրուած

վեց մեծ տէրութիւններու կողմէն:

2. Վալիները, միւլթէսարըրճները և գաիմէգամները պիտի նշանակէ բարձր կօմիսարը և Սուլթանը պիտի վաւերացնէ:

3. Եւրոպացի սպաներու հրամանատարութեան ներքեւ պիտի կազմակերպուի տեղական ազգերէն միլիցիա, ժանտարմա և ոստիկանութիւն:

4. Դատական բարենորոգումներ՝ Եւրոպական սիստեմով:

5. Կրօնի, կրթութեան և մամուլի կատարեալ ազատութիւն:

6. Երկրի հասոյթներու երեք քառորդ մասը պիտի յատկացուի տեղական պէտքերուն:

7. Յետեւեալ հարկերը ջնջել:

8. Հինգ տարի հարկէ ազատել և հետեւեալ հինգ տարիներու պետութեան վճարելիք հարկը գործածել վերջին խռովութեանց պատճառած վնասները փոխարինելու:

9. Հայերէն գրաւուած անշարժ կայքերը անմիջապէս վերադարձնել տէրերուն:

10. Բոլոր հայ գաղթականներուն ազատ վերադարձ:

11. Ընդհանուր ներում հայ քաղաքական յանցաւորներուն:

12. Եւրոպական տէրութիւններու ներկայացուցիչներէն առժամեայ յանձնաժողով մը կազմել, որ Հայաստանի գլխաւոր քաղաքներէն մէկուն մէջ հաստատուելով պիտի հսկէ վերոյիշեալ յօդուածներու գործածութեան:

Կը կրկնենք, ո՛չ մէկ ղոհողութեան առջև կանգ պիտի առնենք մեր նպատակին հասնելու համար:

Այսուհետև ազատ կը համարինք ինքզինքնիս ամեն պատասխանատուութենէ:

Կանխաւ կողջանք ամեն անոնց կորուստը—տեղացի թէ օտարական, որոնք ղոհ պիտի ըլլան ընդհանուր շփոթութեան: Կը ցաւինք, սակայն ընդհանուր դժբաղդութեան առջև մասնաւոր սուգը իմաստ չունի:

Մենք կը մեռնինք, դիտենք. բայց յեղափոխութիւնը, որ հայ ժողովրդի մինչև ոսկրները թափանցած է, պիտի շարունակէ սպառնալ Սուլթաններու գահին, ցորչափ մեր մարդկային իրաւունքները ձեռք չբերենք և ցորչափ կենդանի մնայ վերջին հայր:

(Տարածուած է հայերէն, ֆրանսերէն եւ թիւրքերէն):

անգամ աւելի ահաւոր, աւելի սպառնալից... Նա զինուած է դժոխային աւերիչ մեքենաներով, նա ասպարէզ է հանել բոմբեր ու դինամիտներ, որոնք մահ ու անկարագրելի սարսափ են տարածում մահմեդական նախապաշարած ամբոխի մէջ:

Այո, անակնկալ և տակաւին չը լուած արհաւիրքներ է տեսնում այսօր սուլթանների մայրաքաղաքը: Բոմբեր են որոտում Կ. Պոլսի փողոցներում, բոմբեր... և դա երազ չէ, ընթերցող: «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը» մի կատարեալ խարազան է հանել սուլթանական ըէժիմի դէմ, և այդ խարազանն է նորագոյն գիտութեան պանծալի դիւտերից մինը. այո, պանծալի է նա, այդ գիւտը, նա բարերար է, քանի որ հարւածում ու քայքայում է տաճկի նեխուած կառավարութիւնը, նրա բռնաւոր, սպանիչ լուծը:

Այսօր դա մի հսկայական ողբերգութիւն է, որ խաղացում է մեր աչքերի առջև:

Մարդկային դիակներ են, որ թաւալգլոր ընկնում են Պոլսի փողոցներում, մարդկային արիւն է, որ հոսում է շարունակ, արիւնով են ներկուել Բերան, Ղալթան, Թօփանէն, Ստամբուլը... ումբերի որոտը մի րոպէ դադար չէ առնում:

Թնդում է Պոլիսը բառի բուն մտքով, սարսափում են զօրքը, ժանդարմները, դիպլոմատները. բայց ամենից աւելի սոսկում է տիրանը, որ պատասխարել է Երլըզ Բէօսքի մենաւոր պալատների մէջ, ուր արձագանք են գտնում բոմբերի ահեղ որոտումները...

Մռնչում է նա, հայերիս այդ անսիրտ, արիւնարբու դահիճը, իւր անառիկ որջից օրհասական արջի նման մռնչում է նա և անզօր բարկութեան մէջ թունալից սպառնալիքներ է ուղարկում մեզ՝ հայ յեղափոխականներիս հասցէին, հոգ չէ: Մենք վաղուց արդէն բարձրացրել ենք նրա շարտած ձեռնոցը, վաղուց ենք հրատարակել նրա դէմ «ակն ընդ ականի» անողոք օրէնքը՝ սարսափին սարսափով պատասխանել բռնութեան բռնութեամբ դիմադրել: Եւ այդ սկզբունքը աւելի քան երբ և իցէ այսօր է երևան գալիս, այսօր այս հանդիսաւոր րոպէին... Տեսէք. ի՞նչ կարող է լինել աւելի յանդուգն և աւելի յաղթական, քան կտրիճ յեղափոխականների այդ փայլուն ճակատամարտը օրը ցերեկով մի այնպիսի կենտրոնում, ուր հրէշաւոր կատարելագործման է հասել լրտեսութեան սիստեմը: Ի՞նչը կարող է աւելի մեծ սարսափ ազդել տմարդ թշնամուն և անսիրտ, հրէշ դիպլոմատիային, քան թէ այն, ինչ որ արեցին երէկ դաշնակցական հերոսները ի լուր և ի զարմանս ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի...

Ահա՛ նրանք, այդ անձնուրաց քաջերը ոտից ցգլուկ զինուած, անվեհեր ու յաղթական արշաւանքով դիմում են դէպի Օսմանեան բանկի ներսը, կոտորում են պահապաններին, կողպում, ամրացնում են դռներն ու

Ս Ա Ս Ն Ո Յ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Տ Ա Ր Ե Դ Ա Ր Ձ Ը

Կ. Պ Ո Լ Ս Ո Ւ Մ

Ժայթքեց Պոլիսը:
Յիւուր, յուսահատական լուրթիւնը ընդհատեց նորից: Նորից շարժեց յեղափոխական ուրաւկանը, այս

պատուհանները, ՏԻՐՈՒՄ ԵՆ ԲԱՆՆԻՒՄ... Դաշնակցութեան ձեռքին է այդ վիճիւարի հիմնարկութիւնը, որ Օսմանեան կայսրութեան սիրտն է կազմում, նրա պատուարը: Դաշնակցութեան բարեհաճ տրամադրութեան տակ են բանկի ահագին հարստութիւնները և հարիւրաւոր պաշտօնեաների ու ծառայողների կեանքը, որոնք յեղափոխականների անակնկալ արշաւանքից զարհուրած՝ շանթազարի նման, կծկւել, արձանացել էին բանկի անկիւններում...

Ահա անձնուրացների մի այլ խումբ, ահա մի շարք ուրիշ խմբեր, որոնք միաժամանակ նետել էին իրենց կրակի ու սարսափի մէջ, կոտորում ու կոտորում են քաղաքի զանազան մասերում զօրքի ու Փանատիկոս խուժանի հետ ունեցած արիւնհասեղ ընդհարումների մէջ: Եւ ամենուրեք ուումն է, որ ասպարէզ է գալիս իւր կործանիչ հետեանքներով: Վատաղում է թիւք խուժանը, անասնական, արիւնածարաւ բնազդունները սանձարձակ թւեր են առնում, գրոհ է տալիս նա նենգաբար անզէն անպաշտպան ժողովրդի վրայ, միւսնոյն ժամանակ սարսափած խորշելով յեղափոխական գեաւուրներից, որոնք կուռում են ինչ որ սատանայական, գերբնական գէնքերով... Իսկ Մեծ Դահլիճը: Նա նոյն միջոցին խելագարած հայ տէրրօրիստների յանդուգն և անհաւատալի գործողութիւններից, շղթայակապ բանտարկեալի պէս իւր անձուկ վանդակի մէջ յուսահատական ճիչեր է արձակում և իրեն յատուկ ստորութեամբ գաղտնի հրահանգներ է ուղարկում ոստիկանութեան, խրախուսում է նրա վայրագ ընթացքը: Նա չէր կարող առանց սրտի կսկիծի տանել յեղափոխականների այդ յաղթական քայլը, և իւր ամօթալի պարտութիւնը: Այրուում, խորովում էր ամօթից ասիական բռնապետը երբ կրիտիքական ժամին նա իրեն հարկադրած տեսաւ իջնել իւր վեհապետութեան բարձրութիւնից, ընկնել յեղափոխականների ոտքերը, դիպրօմատների միջոցով խնդրել, աղաչել նրանց, որ թողնեն բանկը, հեռանան: Եւ կրկնապատիկ ամօթ ու խայտառակութիւն էր նոյն բռնապետի համար, երբ յեղափոխական խումբը կատարելապէս սպառազինւած՝ փառքով ու պատուով հրաժեշտ տւեց Բօսֆօրի ափերին...

Այո, դա մի ծանր ապտակ էր Օսմանեան վեհապետի համար: Վատաղեց վեհապետը, փրփուրը նստաբերանին, արիւնախումբ վագրի նման նետեց ինքզինքը իւր անպաշտպան զոհի՝ հայ ժողովրդի անզէն մասի վրայ. նա վռէժիւնդիք եղաւ...

Նենգաւոր Համիդ, այդ է քո մշտական քաղաքականութիւնը. մղի՛ր նրան առաջ, տարիների և տասնեակ տարիների ընթացքում քո անզուսպ որկորը չը կշտացաւ անմեղ ժողովրդի արիւնից, մղի՛ր առաջ քո հայակործան դաւերը և քաջ իմացի՛ր, ժամը կը հընչէ, Դաշնակցական խորտակիչ ուումքը կը պայթէ Երլքը

Քէօսքիդ պատերի տակ և փլատակ կը դարձնէ կեղտի ու բռնակալութեան այդ գարշելի բունը:

Մենք, յեղափոխական ընկերներ, մենք մեր գործը առաջ կը մղենք: Թող սուլթանական պոռնիկ կառավարութիւնը իւր արժանաւոր դաշնակիցների հետ ձեռք-ձեռքի տւած առաջ տանեն հակահայկական րեակցիան, թող մեզ անւանեն «աւազակ», «բաղդախընդիր», «Փանատիկոս», — փոյթ չէ. մենք գիտենք մեր արածը, գիտենք մեր անելիքը:

Յառաջ գնանք, առանց յետ նայելու, զոհեր շատ տւինք, սակայն ողբալու ժամանակը չէ, յառաջ, միշտ յառաջ տէրրօրիստական արհաւիրացի ճանապարհով, միշտ աւելի լայնացնենք մեր գործունէութեան շրջանը, միշտ ուժեղ և ուժեղ հարւածենք: Թող որոտան ուումքերը Պոլսի և Հայաստանի արիւնաներկ վայրերում, թող շողայ սուրբ, թող կրակը լափէ ամեն տեղ, ուր տարածուում են զազիր թշնամու բռնաւոր թաթերը, թող հրդեհհի... այդ է մեր ազատութեան միակ գրաւականը:

Կեցցէ՛ Յեղափոխութիւնը,
Կեցցէ՛ վիրաւոր, բայց յեղափոխական ժողովուրդը,
Կեցցէ՛ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը:

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(Ե Ի Ր Ո Պ Ա Կ Ա Ն Թ Ե Ր Թ Ե Ր Ի Ծ)

— 4. ՊՈԼԻՍ. — 27-ին օգոս. — Երեկ կէսօրից յետոյ մի խումբ հայեր յարձակում գործեցին «Օսմանեան բանկի» վրայ, մի քանի պաշտօնեաներ և պահապաններ սպանեցին: Խառնակութիւնները շարունակեցին ամբողջ երեկոն Ղալաթեայի, Բօսիհանէի թաղերում: Ոստիկանութիւնը և զօրքը ոտքի կանգնեցին: Տիրում է մեծ սարսափ, խանութները փակւած են: Բազմաթիւ են սպանւածները և վիրաւորուածները: Մի ումբ պայթեց Բերայում, գլխաւոր պահականոցի մօտ: Զինւորներից շատերը սպանւեցին կամ վիրաւորուեցին:

«Դրիադ» պահականաւը թողեց Թերեպեան և ժամանեց Պոլիս: Ֆրանսիական և իտալական պահականաւերը սպասում են առաւօտեան:

— ԱԻԵՆՆԱ, 27-ին օգոս. «Վօրեսպոնդանս Բիւրօի» մի հեռագրի համաձայն, հաստատում է, որ երէկայ խառնակութիւնների հեղինակը հայերն են; որոնք կամեցել են գրաւել Եւրոպայի ուշադրութիւնը:

— ՊՈԼԻՍ. 27-ին օգոս. — «Օսմանեան բանկը» հաստատում է, որ պաշտօնեաներից ոչ մէկը զոհ չի գնացել:

Ոչ մի թալան տեղի չէ ունեցել «Օսմանեան բանկում»: Խուռվութիւնը ուղղւած չի եղել այդ հիմնար-

կուլթեան դէմ. նա ունի քաղաքական բնաւորութիւն:

Ֆրանսիական կառավարութիւնը վճռեց կանչել իր երկրորդ պահականաւը, որն այժմ կրտստ է գտնուում: Ֆրանսիայի լիազօր ներկայացուցիչը ափ իջեցրեց 12 նաւաստի «Ֆլէշ» պահականաւից, որոնք նշանակած են դեսպանատան պաշտպանութեան համար:

Աւստրիա-Հունգարիայի Ստամբուլում գտնուած փոստատունը փակած է: Բազմաթիւ փողոցներում պատնէշներ են շինուած:

Իեռ յայտնի չէ խառնակութիւնների պատճառը և ծաւալը, շատ հայկական թաղերից լուրեր չկան: Մի քանիսը պնդում են, թէ բանկի վրայ յարձակում գործողները ալբանացիք են, իսկ միւսները՝ թէ քրդեր:

— ԼՕՆԻՕՆ, 28-ին օգոս. «Իէլի-Նիւզը», խօսելով Ցաճկաստանում տիրող վիճակի մասին, պնդում է, որ պետութիւնները չեն կարող մնալ անտարբերութեան մէջ: Լրագիրը աւելացնում է, որ ոչ մի անգլիական մինիստր չի ղոհի մի մարդ կամ մի շիլինգ Բ. Դրան պաշտպանութեան համար:

— ԱԻԵՆՆԱ, 28-ին.— Ինչպէս հաղորդում են դիւլոմատական զեկուցումները Պոլսից, խառնակութիւնները վերագրում են հայերի ծայրայեղ կատաղութեան, որը հասել էր վերջին ծայրին Բ. Դրան շնորհիւ:

— Կ. ՊՈԼԻՍ 29-ին օգոս.— Երեկ դեսպանները լուրջ դիմումներ արին Բ. Դրան և նրա ուշադրութիւնը հրաւիրեցին այն ծանր հետեւանքների վրայ, որ կարող է ունենալ խառնակութիւնների շարունակութիւնը:

— ԼՕՆԻՕՆ, 29-ին օգոստ.— Կ. Պոլսից հեռագրում են «Իէլի-Նիւզին», որ այնտեղ երկիւղ են կրում, մի գուցէ ակեհոծութիւնը տարածի գաւառներում: Զօրքերը ստիպում էին երեկ յետ դառնալ այն բոլոր եւրոպացիներին, որոնք Պոլիս էին ժամանում:

— ԼՕՆԻՕՆ, 29-ին օգոստ.— Պոլսի անգլիական ներկայացուցիչը հեռագրով հաղորդում է իր կառավարութեան, որ պահականաւերը Պոլիս են եկել պաշտպանելու հիւպատոսարանը, դեսպանատունը և անգլիական հպատակներին: Նա յայտնում է, որ տաճիկները յարձակել են հայերի վրայ և անթիւ բռնութիւններ են գործել:

— ՀՈՒՍԲ.— «Իէլի-Ֆրօնիկին» հաղորդում են, որ Պոլսից տեղացող մասնաւոր նամակների համաձայն Քիւրքիան գտնուում է յեղափոխութեան նախընթաց օրում:

— ՊԱՐԻՉ, 29-ին Կ. Պոլսից հաղորդում են «Տան»-ին (օգոս. 28-ից), որ առաւօտեան վերականգնած հանգըստութիւնը երեկ նորից խանդարեց: Մի արիւնահեղ կուռ տեղի ունեցաւ այս բոլորի Բերայի Սեմ փողոցում: Զօրքը այլևս արգելք չի լինում: Զինուորները հրազէն են արձակում անգէն հայերի վրայ: Զոհերի թիւը անցում է 2000-ից: Բօսֆորի գիւղերում բազմաթիւ ընդհարումներ եղան վերջին դիշերը:

— ՊՈԼԻՍ. 31 օգ. Ֆրանսիական, անգլիական, ռուսական և իտալական նաւերը խարխիս են ձգել Բօսֆորում Ելզըղից մինչև Բօփիւսան: Իտալականը կանգնած է ուղղակի Ելզըղ պալատի դիմաց:

— Գոսմ-Գապուի օրիորդաց դպրոցի մի վարժուհու մօտ գտնուած է 65 ռուբլ:

— Շատ հրացաններ են արձակուած: Գալաթիայում ռուբլեր են տրաքել: 6 հայ ձերբակալուած են:

— Սեպտ. 1. Երկիւղ են կրում նոր անկարգութիւններից սուլթանի տարեդարձի առթիւ: Դեսպանները վճռել են հրապարակութիւն չանել:

— Սեպտ. 2. Նիւ-Եօրքից հեռագրում են, որ ամբիկական 5 պատերազմական նաւեր հրաման են ստացել տաճկական ջրերը մեկնելու:

Ք Ա Ղ Ի Ա Շ Ն Ե Ր

(Ե Ի Ր Ո Պ Ա Կ Ա Ն Թ Ե Ր Թ Ե Ր Ի Յ)

«Կ. Պոլսից եկած մի քանի հեռագրական տեղեկութիւնների համաձայն, կասկած չկայ ինձ համար, որ Օսմանեան բանկի վրայ յարձակում գործելու վրձնողներն ու իրագործողները Գրօշակեաններն են: Այդ կօմիտէի գլխաւորները ռուսահայեր են. անդամների մեծամասնութիւնը լուսաւորուած մարդիկ են և շատ լաւ կարող են իրենք իրենց հաշիւ տալ իրենց առաջացած շարժման հետեւանքների ամբողջ ծանրութեան համար: — Այն, ինչ ես յայտնում եմ այժմ հայկական կօմիտէների կազմութեան մասին, այլևս գաղտնիք չէ: Արդէն այս բոլորը շատ յայտնի է եղել Կ. Պոլսոյ մէջ, այնպէս որ այլևս վտանգ չկայ իմ այսպէս խօսալուց:

Ի նկատի առնելով, որ այդ գործի ղեկավարները եղել են այնպիսի զարգացած մարդիկ, ինչպիսին են Գրօշակեանները, դուք կը համաձայնեք, որ Օսմանեան բանկի վրայ յարձակում գործելու նպատակը չի եղել բանկի դրամարկղին ձեռք տալը:

Խօսելով յետոյ բուն նպատակի մասին, թղթակիցը վերջացնում է հետեւեալ խօսքերով՝

«Հայաստանում մեռնողների աղաղակները շատ հեռու էին, որպէսզի կարողանային ազդել եւրոպական քրիստոնեաների վրայ: Այսուհետեւ նրանք շատ մօտ կը լինեն Եւրոպայի ականջներին լսելի լինելու համար»:

Le Petit Parisien.

«Հակառակ տաճիկ իշխանութեան երկօրեայ ջանքերին՝ խաղաղութիւնը վերահաստատելու, մի քանի ընդհարումներ տեղի ունեցան Գալատիայի և Բերայի մէջ: «Մօրինգ Պօստ»-ի հաղորդածի համեմատ, շարժ

երեկոյ հայերը ուժերը են ձգել Կրեդիտ Լիօնէի և Բէժիի դէմ: Պալատի հիւրանոցի մօտ ևս հայերը սպանել են մէկ զինուոր:

Ջանազան կառավարութիւնների հիւպատոսները. և դեսպանների թարգմանները երէկանից սկսեալ մեծ ջանք են գործ դնում ոստիկանական պաշտանութեան տակ դնել սպառնալիքների ենթարկած հայերին: Բայց չի երևում, որ դրանց միջամտութիւնը կարող է զինաթափ անել հայ յեղափոխական պարագլուխներին: Այս վերջինները Ֆիլիպպոլից եկած մի հեռագրի համաձայն՝ յայտարարել են պետութիւններին, որ կը շարունակեն իրենց գործը, մինչև որ իրենց օրինաւոր իրաւունքները և պահանջները կատարեալ իրագործու՞մ չստանան:

Բացի այդ, Բ. Դուռը ստացել է հայ յեղափոխական կոմիտէի կողմից մի ազդ, որով նա յայտարարում է, թէ յեղափոխական գործունէութիւնը կստանայ անմիջապէս նոր, աւելի կատարել կերպարանք, եթէ անմեղ մարդկանց կոտորածներին վերջ չտրւի երկու ժամաւայ ընթացքում:—Արդէն յայտնի է, որ միւսնոյն ազդը ուղղած է բոլոր դեսպանատներին:*

Ոստիկանութիւնը և զինուորական իշխանութիւնը կրկնապատիկ միջոցներ են ձեռք առել, բայց և այնպէս երկիւղ են կրում յեղափոխական նոր փորձից:

Կառավարութիւնը խիստ հրամաններ է արձակել նահանգական իշխանութիւններին, հրամայելով ոստիկանութեան և զօրքերին՝ վերացնել բոլոր անկարգութիւնները նախ քան ժողովրդի միջամտութիւնը:

Սպանած հայերի թիւը դեռ յայտնի չէ, բայց յայտնի է, որ 450 տաճիկ սպաներ և զինուորներ սպանւած են կամ ծանր վիրաւորուած: Բերայի զինուորական հրամանատարը նոյնպէս վիրաւորուած է:

Փողոցներից անցնող զինուորների վրայ շատ ուժեր են նետուել, որոնց մեծ մասը, բարեբախտաբար անհետեանք են մնացել:

Փարիզ 29-ին օգոստոս.— Ցածկական դեսպանատուները հետեւեալ հեռագիրն է ստացել Կ. Պոլսից:

50 հայ յեղափոխականներ չորեքշաբթի օր մին միւսի յետեւից արշաւեցին Օսմանեան բանկի վրայ և սպանեցին մէկ սպայ ու պահապան ժանդարմներին, որոնց գլուխները նետեցին փողոց. ապա նրանք ապաստանեցին բանկի մէջ և սկսեցին հրացանի գնդակներ ու ուժերը թափել անցորդների վրայ:

Միւսնոյն ժամանակ յեղափոխականների մի այլ խումբ պաշարեց Ջալալ-խանի տունը, վիրաւորելով ու սպանելով անցորդներին, ուժերը արձակելով նրանց վրայ:

Խաս-Քէօյում յանկարծակի վրայ հասան և ջարդեցին պահականոցի զինուորներին:

Սուլու վանքի մէջ, որ գտնւում է Սամաթիայի թաղում, հայերը ապաստանեցին և սպանեցին բազմաթիւ տաճիկներ. վերջիններս պաշտպանւելով, կոտորեցին մի քանի հայեր:

Ջանազան կէտերում ուժերը են գտնւած այն բոլոր բանկերի ու տների մէջ, ուր հայ յեղափոխականները ապաստան են գտել:

—Վիեննա, 28-ին օգոստոսի.— Գիշերը վրայ հասած տաճիկները հետամուտ եղան հայերին: Ղալաթիայում հայերը պատսպարւելով մի տան մէջ, սկսեցին պատուհաններից արձակել զօրքի վրայ, որը իւր կողմից պատասխանեց հրացանաձգութեամբ և մի քանի հայեր սպանեց: Բազմաթիւ վաճառատուներ կողոպտուած են: Զոհուած հայերի թիւը հասնում է ոմանց ասելով մի քանի հարիւրի, իսկ ուրիշների ասելով մի քանի հազարի:

Temps.

Կ. ՊՈԼՍԻ Ա ՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

«Մի խումբ հայեր, 20-30 հոգի ընկօլներնրով ու ուժերով զինւած մօտաւորապէս ժամը մէկին ներս խուժեցին յանկարծակի բանկի մէջը, սպանեցին 5-6 հսկող պահականներին և տիրեցին բանկին: Ծառայողների մի մասը փախաւ տանիքներով, բայց մեծ մասը մնաց այնտեղ: Յեղափոխականներից 3-4 հոգի եւրոպական գտակ էին կրում, այն ինչ միւսները ծածկած էին ֆէսեր: Առաջնորդներն այնպէս գեղեցիկ էին խօսում ֆրանսերէն, որ կարծես ծագմամբ ֆրանսիացի լինէին: Ներս խուժելով՝ դրանք յայտնեցին, որ ձեռք չեն տալու ոչ ծառայողներին և ոչ բանկի դրամին, այլ որ մտադիր են ցոյց անել կառավարութեան դէմ, և եթէ կառավարութիւնը չիրագործի այն պահանջները, որ նրանք՝ յեղափոխականները առաջադրել են դեսպաններին, այն ժամանակ նրանք օդը պիտի բարձրացնեն բանկը և իրենք ևս պիտի մեռնեն»:

N. F. Presse.

«Ֆրանկֆուրտեր Ցայտունգից» քաղում ենք հետեւեալ տողերը.— Այս արիւնահեղ կոտորածը առաջին անգամն է տեսնւում Պոլսում և այսպիսի ծանր պարագաներին Եւրոպայի լուրջ պարտականութիւնն է ամենաեռանդուն կերպով միջամտել՝ խաղաղութիւնը վերականգնելու համար: Քիչ յետոյ աւելացնում է լրագրի թղթակիցը.— «Յեղափոխականները բանկը մտնելուց յետոյ պահեցին իբրև պատանդ 100 պաշտօնեաներ: Բանկի գիրեկտոր Վելքինգ, գլխաւոր գիրեկտոր Վինսեն և սրա տեղապահ Անբօնօ փախան, ազատե-

ցին: Վինսէն վազեց իսկոյն դէպի Երլդզ Գէօսկ: Անմիջապէս վրայ են հասնում օստիկանութիւնը և զօրքը, սկսում է կանոնաւոր պաշարում: Դէպի բանկ տանող բոլոր փողոցները փակեցին...

* *

«Հայերի յարձակման մասին ստացայ մի քանի արժանահաւատ և մինչև այժմ տակաւին անյայտ տեղեկութիւններ մի անձնաւորութիւնից, որը բանկի մէջ է եղել բոլոր ժամանակ, յեղափոխականների արշաւանքից սկսած մինչև նրանց հեռանալու ընդմէջ:

Յանկարծակի ներս մտնողների թիւը մօտ 30 էր, որոնցից 4 հոգի պարագլուխներ էին: Սրանցից մէկը բռնած ունէր մի ձեռքում երկայն դաշոյն և միս ձեռքում ունէր ռումբ: Յեղափոխականների առաջնորդները բոլորովին անծանօթ մարդիկ էին բանկի ծառայողների համար, նրանք ըստ երևոյթին օտարերկրացիք էին: Սպանելով մի քանի պահապաններ, ներս մտան, փակեցին դռներն ու պատուհանները, երկաթէ պարագաներով ամրացրին, ապա սկսեցին անցնել թիւրօցքիւր, խնդրեցին ծառայողներին և դիրեկտորներին, որ հանգիստ մնան, յայտնեցին իրենց նպատակը: Ծառայողների մի մասը դուրս գնաց մինչև զօրքի պաշարումը, դռները նորից կողպեցան. Դիրեկտոր Դիւպլիսի փախաւ պատուհանի միջով: Զօրքը եկաւ, յեղափոխականները սկսեցին վերեւից գնդակներ թափել...

Երբ Մաքսիմովին աջողեց համոզել յեղափոխականներին թողնել բանկը, վերջիններս առաջարկեցին ստուգել կասսաները: Հաստատուեց, որ ամեն բան մնացել էր անշարժ, անձեռնմխելի: Միայն արծաթով լի մի քանի քսակներ էին պատուոտած, այն էլ ոչ գողութեան նպատակով, այլ յեղափոխականների վէրքերը փաթածելու համար:

Ժամը գիշերւայ 2-ին Մաքսիմովը և տաճկական զօրքի ուղեկցութեամբ հեռացան յեղափոխականները, անգլիական դրօշակի տակ եկան նաւահանգիստ, ուսկից նաւ նստեցին Մալտայի ուղղութեամբ: Մի մասը, որ վերաւորած էր, ուղարկեցին տեղական ուսաց հիւանդանոցը: Առողջանալուց յետոյ նրանք ևս կուղարկւին իրենց ընկերների ետևից:»

Berliner Tagblatt.

Ն Ա Ս Ա Կ Բ Ա Ս Ե Ն Ի Ց

6/18 մայիս 96 թ.

ՄՇՈՑ ՎԵՐՁԻՆ ԱՆՑՔԵՐԸ: Մշից բերել է նամակներ մեր վստահելի ընկերներից մինը: Ճանապարհին եղել է միայնակ, մեծ դժարութեամբ տեղ հասաւ: Նա խորին վշտօք, արտասուքը աչքերին նկարագրում

էր Մշոյ և Սասնոյ ներկայ անտանելի դրութիւնն, կառավարութեան խտուրթիւնները: Միշտ կրկնում էր յիշու է մեռնել, քան այսպէս ապրել: Արդէն յայտնի է, որ անցեալ 95 թիւ կոտորածին Մուշ և Սասուն համեմատաբար ազատ մնացին, բայց տարիներ է ի վեր արդէն Մուշ և Սասունն եղել է տաճիկ կառավարութեան խտուրթեանց և ճնշմանց ասպարէզ, տեղական ժողովուրդը անտեսապէս արդէն հասել է վերջին աստիճանի քայքայման: Ծեծ, անլուր հայհոյանք, բանտարկութիւն, աւար, կապուտ-կողոպուտ արդէն սովորական են դառել: Հայ տարրը մինչև այսօր տնջում էր այս բոլորի տակ, ամենայն հնազանդութեամբ տանում էր այդ բոլորին, բայց այժմ... այժմ նա բոլորովին փոխել է, այժմ նա հասկացել է, որ տաճիկ կառավարութեան ծրագիրն է հայի ոչնչացումը, յիշնել չլինելու, գոյութեան կոխ է մղում: Այն գիւղերը, որոնք ազատ են մնացել յեղափոխական խմբերի, թիւրք կամ քիւրդ ցեղապետի մը շնորհիւ, (վերջիններս շահու առնչութիւն ունենալով հայերի հետ, պաշտպանել են շատ մը գիւղեր), կառավարութեան աչքին փուշ էին դառել: Նա չէ կարող տեսնել հայի մը գիւղ շէն, իւր բոլոր վայրերի խտուրթիւնները անմիջապէս թափում է այդպիսի գիւղերի վրայ և հազար ու մի տմարդի միջոցներով հարկ է հաւաքում: Զմուռնաք խոստովանել, որ ինքը՝ կառավարութիւնն աւելի վատթար վիճակի մէջ է. անտեսապէս նա բոլորովին քայքայւած է, ապրում է միմիայն ճակատագրի շնորհիւ: Հարեմի այդ լիքը զաւակը՝ առանց շիկնելու, ամչնալու, երբ իւր հարեմական ծախսերն պակասում են, անմիջապէս հրաման է ուղարկում ժողովել հարկերը, ժողովել և միջոցների մէջ խտուրթիւն չգնել: Ի բաց թողած չթալանած գիւղերը, այժմ բոլորն էլ միևնոյն վիճակին ենթարկւած են: Երբ հարկահաւաք օստիկանները մօտենում են հայ գիւղին, հայերը սարսափահար մնում են, միշտ կրկնում են՝ «այս տարի ոչինչ չէ մնացել ծախելու, վստահութիւն չկայ գիւղէ գիւղ գնալու, ի՞նչ անել արդեօք...» Ահա դարուն է. նա անապահով վիճակի մէջ չի ուզում աշխատել, քրտնել, որովհետև չգիտէ թէ էգուց կամ միւս օր ինչ կը լինի իւր վիճակը. չկայ կեանքի ապահովութիւն. դա արդէն երազ է: Ամեն օր այլ և այլ գաւառներից հասնող լուրերը քստմեցուցիչ են, միշտ թալան, միշտ սպանութիւն, խալամացում, փախուստ և այլն: Համոզւած ենք, որ եթէ գէթ ամիսներ շարունակի ներկայ անտանելի դրութիւնն, կոչնչանայ տաճկահայ ժողովուրդը. միայն զբա դարմանն ու գեղը զօրեղ շարժումներն են, ապստամբութիւնն է որ կորոշէ տաճկահայի ապագան, այն է՝ պատուաւոր ՄԱՀ կամ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ: Ժողովուրդը միանում է հայրենիքի համար կուռքների հետ. նա այլևս յուսահատական կոխ է մղում: Այս ցանկալի օրին հասնելու համար տաճկահայն դիմում է իւր արտասահմանի եղբարց աջակցութեանն ու օգնութեանն: Եթէ մեր արտասահմանի հայ եղբարց սրտերն ալ չեն գալարւում ներկայ սրտաձմիկ տեսարաններէն, մեք էլի անվհատ կը շարունակենք մեր յուսահատական կոխը սիրով կը փարինք մահաւան ու արեան որոնց հոսանքների մէջ միայն կը գտնենք մեր ազատութիւնն: Մեր թշնամին, այդ վայրենի արիւնարբուն հասել է իւր

վերջին աստիճանին, մենք հաւատացած ու վստահ ենք, որ նրա արիւնսխառն գահն ալ հայ երիտասարդի դիակներին հետ կործանուով է յերկիր. դա ալ մեզ մթիթարական է, դա ալ շատ ցանկալի օր է...

* *

Տաճիկ կառավարութիւնն կարծես զգացել էր թէ Սասունն ոգի ու շունչ է առնում. սկսել է էլի այդ դժբախտների վրայ իւր վայրենի կիրքն յագեցնել: Յատուկ մարդիկ, պաշտօնեաներ, ոստիկաններով միասին ուղարկել է Շէնքք և այլ գիւղեր, առաջարկելով որ Սասունում հաստատուի գայմագամութիւն և շինւի զինւորանոց: Երկրորդ անգլիական փոխ-Տիւպատոսի դէմ նպաստներ բաժանելու համար արգելքներ է դնում: Վերջերս էլ ով գիտէ ի՞նչ սատանայական նպատակաւ կոչնագիր է ուղարկել և երեքշաբթի մարդ Սասունից կանչել է Բաղէշ արդարադատատեան, ամբաստանելով իբրև ոճրագործներ, ոմանց իբր թէ Սասնոյ կոտորածից յառաջ և ոմանց էլ կոտորածի օմանակ: Երեքշաբթի շարած մնացել են, եթէ չգնան, հրատարակուով են իբրև ապստամբներ. ուր որ տեսնելու լինեն նրանց կառավարչական պաշտօնեաներ, իրաւունք կունենան ձերբակալելու: Մինչև ցարդ Սասունից իջնում էին գէպի Մուշ, ուր ստանալով նպաստները՝ շալակած տանում և հասցնում էին իրենց անտէր զաւակներին, ուրեմն այսուհետև այդ էլ չգիտի կարողանան կտառել: Վերջապէս պարզ երևում է, որ այդ մարդակերի համար ծանր է Սասնոյ վերանորոգելիք և նա ամեն միջոց ի գործ կը դնէ իւր նպատակին հասնելու:

* *

Սասնոյ կոտորածից յետոյ Մշոյ բանտում ձերբակալած են եղել մի քանի սասունցի իշխաններ և երիտասարդներ Մուրատի և իւր ընկերների հետ: Թուէս Ծ ամիս առաջ, երբ սրանց Բաղէշից էլի կը վերագարծնեն Մշոյ բանտը, հայդուկային խմբի անդամներից Գէորգ անուն քաջ երիտասարդն յաջողում է գողանալ երկու հատ վրանի ցից և մի չւան (շէրիդ), մտածելով որ մի օր պէտք կուգայ: Անցնում է երկար ժամանակ, մինչև գարնանս՝ դեռ ձիւնը բոլորովին չվերցւած, յաջողում է բանտից փախչել հետևեալ կերպով: Ինքը՝ Գէորգը տալոորիկցի Խաչօ անուն երիտասարդի հետ վերի յարկում բանտարկւած է եղել իսկ իւր ընկեր Մշոյ Մկրագոմ գիւղացի Յովհաննէսը և տալոորիկցի Աւօ անուն երիտասարդն ներքնայարկում: Նրան մի կերպ յաջողում է վրանի ցիցերից մինը հասցնել իւր ընկերներին. վճռում են փախուստի գիշերը: Արոշեալ գիշերը Գէորգը բանտի պատը քանդելով՝ չուանով իջնում է. դեռ ընկերները չեն յաջողած դուրս գալ. սկսում է մի սաստիկ անձրև, բանտապահները կորչում են, յաջողում է ընկերներին էլ դուրս բերել ու փախչել. բոլորովին մերկ ու բոբիկ, հասնում են մի քարայր ուր մնում են երկու օր. երրորդ գիշեր շարունակում են իրենց ճանապարհները և ազատում: Կառավարութիւնը փրփրած կատարած իրողութեան վրայ, սկսում է աջ ու ձախ խուզարկել, բայց իզո՞ւր... Սրանց փոխարէն ձերբակալւել են քանի մը երիտասարդներ, իբր հայդուկային խմբի անդամներ և թղթատարներ.

մանրամասնութիւններ դեռ յայտնի չեն: Ղրղըլաղաճ գիւղում ձերբակալւել են Աստուր, Մկրտիչ և Արթին անուն երիտասարդներն, ամբաստանւել են նոյն գիւղի մէջ բնակող Ճէգայիր աղա անուն թիւրքի կողմից, խուզարկութիւն է կատարւել և ոչինչ չեն գտել:

Այսպէս ահա կորչում են հայ երիտասարդներն, ձմեռայ խստութիւնները կարծես ամեն մի հայ երիտասարդի սիրտն են կաշկանդել, շղթայել: Սկսում է բանտերը էլի լեցուիլ իսկ թէ բանտերում ի՞նչ դժոխային տանջանքներ են լինում՝ այդ Աստուած միայն գիտէ:

Ամեն մարդ գարնանս վրայ վատ աչքով է նայում, ամեն ոք գուշակում է թէ փոթորիկը, հայի կոտորածը մտաւրուտ է: Հայ տարրը այլ ևս յոյսը կորում է խաբեբայ դիպլոմատից և իսկապէս էլ հայ ժողովրդի համար մնացել է միայն յենւիլ իւր բարոյական ուժերի վրայ և մեռնել, թողնելով իբր թէ լուսաւորեալ դարու ճակատին ամօթ ու նախատինք:

Հայ ժողովուրդ, անգութ է Եւրոպան, աւելի արիւնածարաւ է քան մեր դարևոր ոսոխը. չհաւատալ նրան երբ է.ք, նա արեան և անմեղ զօհերի մէջ է որոնում իւր շահերն: մեր յոյսը պիտի լինի մեզ վրայ միայն: Յառաջ գնալ և մեռնել Սուրբ նպատակի համար այդ է միայն մեր փառքն ու պսակը: Բոպէն կրիտիքական է, հասնել պատերազմի դաշտում օգնել միմեանց, սփոփել իրար, մեր դիակները, թող թշնամին գերկընդխառն տեսնէ: Իսկ դուք քոյրեր, սիրտ աւէք հայ երիտասարդին, վերակապ հիւսէք ձեր մազերից, որ չադտոտին իրենց անուն ու պատիւն: Թամանակ է պարտականութիւն կատարելու, ով որ թերանայ՝ նրան թուք ու նախատինք...

Թ Ի Ի Բ Գ Ի Ո Յ Ե Ո Ի Բ Զ Ը

Եւրոպայի խաւարամած հորիզոնի վրայ թիթիւ պարզումներ կը նշմարեն, եթէ յանկարծ մոլին ամպեր չծածկեն նորէն այդ աղօտ նշոյլները:

Քաղաքական սփինքսը, որ քարացած աչքերով Հայաստանի համատարած աւերակներուն և արեւնոտոգ դաշտերու ամպին վրայ կեցած՝ աւշած ու անողորմ սրտով կը նայէր, առանց կենդանութեան շարժում մը, առանց ծիկ մը հանելու, վերջապէս կակսի եւրոպիւ, շարժուակի: Եթէ Հայաստանի անեղանոս արեան աւիքները չի կըրցին անոր սիրտը շարժել, չի կըրցին անիկ կարեկցութեան ակնարկ մը ինչև, գոնէ Կրետէն կարժանանայ այդ անակնկալ բնույթին: Քաղաքականութիւնը խաւնելով գոցէ իր շահեւոր անամօթութենէն և Եւրոպայի հասարակաց կարծիքին առջև, 19-րդ դարու վերջը քաղաքակրթութեան կրած նախատինքը, եթէ ոչ բոլորովին չնշեւու, գոնէ թիթեմցնելու համար, բան մը ընել կուզէ. - վերջ տալ թիւրքեայ եղևնագործութիւններուն:

Եւրոպական տէրութիւններուն մէջ համաձայնութիւն կայացած է երբ թէ:

Երազիրներէ ոմանք, որոնք օրը քանի մը շապիկ կը փոխեն և զետեի իրենց զրիշով այնքան շահատակութիւններ ընեն, որքան իրենց առատամեծն սուլթանը, ցածութեան աղաղակներով կողմունեն Կրիտէի հարցին լուծումը, որ սուլթանը մեծ տագնապէ մը կը փրկէ: Մակաւաթիւ չեն սակայն այն խոհուն թիթիւները, որոնք Կեդուօրէն և Թիւրանաստօրէն կը նային կարծեցեալ ըստփոխութեան վրայ:

Սողութանը իրեն հետ գետին տապալեց նաև ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի վարկը: Այս պիտի ըլլայ իր մեծագոյն յաղթանակը: Փրանսական վարժակն լրագիրները, ռուսական շահերը եւ ուսնագրութիւնները պաշտպանելու մէջ աւելի փութկոտ են, քան իրենց կամ թշուառ ժողովրդոց պատիւը, սոյն քարեքանտակի փոփոխութիւնը կընծայեն Ռուսիոյ նախածնունդութեան եւ կը հրճին, որ Ասզկան չի կրցաւ քան մ'ընել, միշտև որ իրենց դաշնակից քարեկամը «յարդասիրութիւն» մղած լըջօրէն չը միջամտեց:

Ի՞նչ է այդ փոփոխութիւնը: Կրեաէի հարցին կարգադրութիւնը, ոչ ուրիշ քան, զոնէ առայժմ խաբեպատիր երեւոյթը այնպէս է: Թէեւ կղզիին լարած դրութիւնը կը շարունակէ նոյնը մտաւ:

Եւրոպական մեջամտութիւնը սուլութանի ուզածն է: Թիւրք կառավարութիւնը շարունակեալ մէջ արագ, իսկ քարեկարգութեան մէջ անշարժ, երբ իր դիւային ծրագիրը գործադրեց իր հպատակ աշխատասէր ժողովուրդներուն վրայ, չէր գուշակեր թէ հետեւանքը երկրին տնտեսական, քաղաքական եւ քարոյական քայքայումը անաշ պիտի ըլլար: Սուլութանը անոնցմէ է, որոնք ամեն շարիք կը գործեն եւ իրենց գիրները կը յանձնեն ծակատազրին:

Այսօր իսկապէս Թիւրքիան մոխիրի վրայ նստած կառավարութիւն մէ, քարոյապէս եւ նիւթապէս զոյուցիւն չունի. անիկա ունեցածը չունեցած վատնեց, իր ոճիրները պարտկելու համար եւ ժողովուրդին արիւնը քամեց, իր պաշտպանները, քիւրդները եւ լըրտնները կերակրելու համար: Ասիական մասը չի բաւականացներ զինքը. Մակեդոնիան աւելած է, միւս կողմէն երկրին քարոյական ոյժը ներկայացնող տարրերը կամաց-կամաց կը հեռանան, իրենց ոտքի փոշին թօթիւնով այդ անիծեալ աշխարհին վրայ: Երկիրը գողներուն եւ աւազակներուն ձեռքը մտացած է, որոնք զահակալ աւազակապետին հզօր հովանաւորութիւնը կը վայելեն:

Բայց մի՞ թէ մոլեռանդութիւնով, պաշտպանութիւնով երկիր կը կառավարուի, մի՞ թէ բռնակալի մը կամայականութեամբ հերքը է ժողովուրդներուն բաղձանքը, յառաջդիմական հոսանքը կասեցնելու: Թիւրքիան ցոյց տուաւ թէ կառավարութեան մը քարոյական ամենատարբական սկզբունքներէն գուրկ է, եւ թէ քաղաքակրթութեան արտաքին ձեւակերպութեան տակ անօրինակ հրէշ մէ: Հունի հետատեսութիւն, խոհեմութիւն եւ դեռ կօրօրի այն խելքով թէ մարդիկ իրաւունք չունին խալիֆային արարքները ըմտադատելու, թէ հպատակները պէտք չէ ցանկութիւններ, ձգտումներ ունենան եւ թէ սուլութանը անոնց վրայ կենսաքի եւ մահու իշխանութիւն ունի:

Բայց գուրանական մոլեռանդութիւնը, զազանական կիրքի յագեցումը չի բաւեր, պէտք է կրկնօք տալ անողոր իրականութեան, որ իր ծանկերուն մէջ Թիւրքիան կը քամէ այս ըրպէիս իր կենսական ոյժէն: Հատած լիցած է Օ ս մ ա ն եւ ա ն մ ե ծ ա զ օ ր կ ա յ ս ր ու թ ի ն ք (ալ Օսման տէօլլէթին). քան մը կը մայ սուլութանին, միակ ամբողջ մը, որուն ետեւէն կարող ըլլայ ժամանակ մ'ալ պահպանել իր դատաւարութեան գոյութիւնը: Իր հարեմանցներն են... Վոսիւրը դեռ հմայքներ ունի:

Երկրին եւեւմտական անկումին, ժողովուրդին մէջ տիրող խուլ դժգոհութեան առջեւ, որ երթալով փոթորիկ կը փոխուի, համիսլամութեան ցնորքով տողորած համըրը, իր յիմարութեանը մէջ պահ մը ուշի եկած, կը փութայ աղէտին մեծութեան առջեւ առնել, միշտև որ քիչ մը ինքզինք ժողէ եւ երբ առիթը ներկայանայ վերսկսի իր կիսաա ձգած գործը--քրիստոնէից շնջումը:

Ահա այդ գլորումին մէջէն «զնութիւն» կաղաղակեն Եւրոպէն: Եւրոպան ձեռք կերկնցնէ եւ կուզէ ոտքի հանել հոտած դիակը:

Սուլութանը զոհ է, որ Եւրոպայի այսքան խաղեր խաղալէ յետոյ, դեռ անկէ կը զոնէ այնքան սիրալիր աշակցութիւն եւ ներողամտութիւն, որքան չի գտան իր զոհերը:

Թիւրքիան աշքկապուկ կը խաղայ Եւրոպայի հետ: Լեզուսմայրով եղած խոստումներով կուզէ հանդարտեցնել արի կրետացիները եւ յօժարութիւն ցոյց կուտայ անոնց ամեն մէկ պահանջները կատարել: Կը խոստանայ ինքնավարութիւն տալ Մամուսի պէս, քրիստոնէայ կառավարիչ կարգի եւ ընդունել աւերութեանց կրաշխարհութիւնը: Փրանսական քծնող «Թան» լրագիրը, սոյն երաշխաւորու-

թիւնը վեր կը դասէ կարգ մը ամուլ դաշնագիրներէ:--Բայց լաւագոյն չէ՞ր ըլլար, որ Եւրոպան նախ ինքզինք երաշխաւորէր:

Կրեաէն յուսախաբ պիտի ըլլայ անշուշտ իր քաղձանքներուն մէջ, ան չէր ուզէր Թիւրքիոյ խայտառակ լուծին ներքեւ մտաւ. չէր հանդուրժեր, որ իր հայրենիքը, ուր ծլան մարդկութեան առաջին օրէնքները, անօրէն կառավարութեան մը քմահաճ վարչութեան ենթարկուի. խորնոյ կրետացիին պատրաստ էր միշտև վերջը կուել եւ իտալական կամաւորները զունդագունը կը վազէին արդէն Կրեաէի ազատութեան համար կուելու. քայք Եւրոպան, բախտախնդիր Եւրոպան չը ներեց, որ այդ հերոսները իրենց փափագին հասնեն եւ կուզէ մամուսի զոհացում տալ, միշտ պահելով զանոնք Թիւրքիոյ փտած գերիշխանութեան տակ:

Սալզպրի վերջերս կաղաղակէր թէ, Եւրոպայի կուշտին վրայ փտախտ (gangrène) մը կայ, պէտք է անդամահատել՝ ամբողջ մարմինը, չը վարակելու համար: Թիւրքիոյ կուղղէր օտրը այդ խօսքը: Բայց Սօլսպրի խօսքի մարդ է, կը ծրծուայ միայն: Եւրոպան ուրոշեց, որ այդ փտախտը մայ, զի իր մէջ ալ կզգայ արդէն քարոյական փտախտի սոսկալի վարակումը:

ՆԻՒՐԱՏԻՌԻԹԻՆՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿԸ

Հայ Յեղ. Դաշնակցութեան սնդուկի մէջ ստացած են. Կանաչ քաղաքից «Մարակ» խմբի ձեռամբ՝ Մինասի և Յովհաննէսի միջոցով ստացւած է 162 ռուբլի 30 կոպէկ:

«Հայ Յեղ. Դաշնակցութեան» Ռուսձուկի կօմիտէի սնդուկի մէջ ստացւած են.

Փ.-ի միջոցով 135 Ֆր. 50 սանթ., Գ. և Ա.-ի միջոցով 37 Ֆր., 2.-ի միջոցով 17 Ֆր., «Նոր-Աշխարհի» խմբից 27 Ֆր., Նիքօթօլ. Ա. Ա.-ից 10 Ֆր.:

Բօլգ. Փիլիպպէից ՈՄՆ 40 Ֆրանկ:

Արշակաւան քաղ. կեդ. սնդուկի մէջ ստացւած են. Ջանացող խ. 40 դճ., Փետուր խ. 20 դճ., Դաշոյն խ. 20 դճ., Կրակ խ. 40 դճ., Միսաք խ. 40 դճ., Արշալոյս խ. 108 դճ., Յովհաննի խ. 120 դճ., Փետուր խ. 40 դճ., Լախտի խ. 30 դճ., Ուժանակ խ. 20 դճ., Վայ 5 դճ., Արշալոյս խ. 100 դճ., Թոխէ 108 դճ., Ենիշէրի խ. 145 դճ., Ապու-Պեյճ՝ Կ. 40 դճ., Թաթուլ խ. 86 դճ., Մամիկոնեան խ. 20 դճ., Քէշիշ-օղլու 1 օխ. վառօդ և 100 փամփուշտ: Ծաղիկ խ. 95 դճ., Կրակ խ. 40 դճ., Արշակաւան խ. 40 դճ., Ճ. Ճ. խ. 10 դճ., Գ. Բ. 20 դճ., Արդարասէր Ա. խ. 35 դճ., Արդարասէր Բ. խ. 50 դճ., Ճանկոյի խ. 50 դճ., Արծիւ խ. 100 դճ., Ծամակ խ. 120 դճ.:

Վ Ր Ի պ ա կ. № 13-րդի 27 Ֆրանկ «Նոր-Աշխարհից» ստացւած է Ռուսչուկի Դաշնակցական կօմիտէից:

Դաշնակցութեան անձամօթներեց խնդրուս է թղթակցութեան և ներատուութեան համար դիմել:

Armène-Gaspar, poste restante, Carouge (Suisse)

Վիեննա, Դաշնակցութեան ազատ տպարան: